

Η ΜΟΝΗ ΚΥΚΚΟΥ ΚΑΙ ΤΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ ΣΤΗΝ ΚΥΠΡΟ

Ενας από τους μεγαλύτερους κινδύνους που αντιμετώπισε ο ελληνισμός της Κύπρου κατά την περίοδο της ξένης κατοχής - λατινοκρατία, τουρκοκρατία και αγγλοκρατία - ήταν αυτός της άμβλυνσης των πνευματικών του αντιστάσεων, εξαιτίας, κυρίως κατά τις δύο πρώτες περιόδους, της σχεδόν παντελούς ανυπαρξίας σχολείων. Το αποτέλεσμα ήταν οι περισσότεροι από τους κατοίκους του νησιού να ζουν στην αμάθεια και πολλοί από αυτούς να γίνονται φορείς δεισιδαιμονικών αντιλήψεων, ενώ άλλοι, ειδικά στα χρόνια της τουρκοκρατίας, σε συνδυασμό με τις αυθαιρεσίες των τοπικών διοικητών και τη βαριά φορολογία, να εξισλαμισθούν και σταδιακά να εκτουρκισθούν.

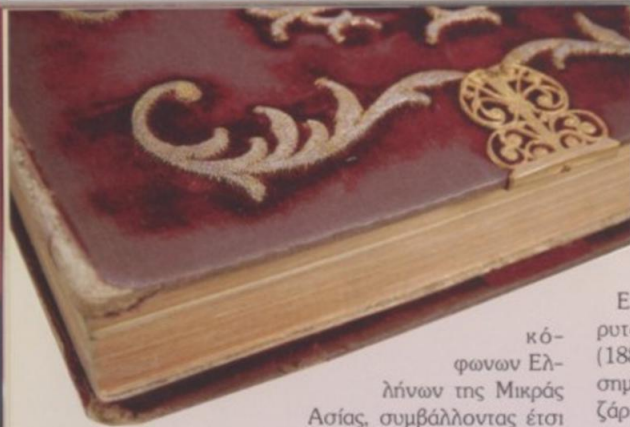
Μοναδικό καταφύγιο και πηγή παραμυθίας των υποδούλων, καθόλο αυτό το χρονικό διάστημα,

ήταν η Εκκλησία, στην πνευματική ζωή της οποίας διασφάλιζαν την εθνική τους υπόσταση. Στο φιλόξενο περιβάλλον των πολυάριθμων μονών, που ήταν διάσπαρτες σε όλο το νησί, και ειδικότερα στη Μονή Κύκκου, εύρισκαν καταφύγιο και πνευματική ενίσχυση. Στις μονές αυτές καλλιεργήθηκαν, στο μέτρο του δυνατού, η αγιογραφία, η ξυλογλυπτική, η βυζαντινή μουσική, οι τέχνες και τα ελληνικά γράμματα, γεγονός που είχε ευεργετικά αποτελέσματα για τους κατοίκους του νησιού.

Στη Μονή Κύκκου, για παράδειγμα, λειτουργούσε Ελληνική Σχολή τουλάχιστον από τον 18^ο αιώνα, με μαθητές τους δοκίμους και άλλους νέους των γύρω χωριών, πολλοί από τους οποίους επέστρεφαν, σε μεταγενέστερο χρόνο, στους τόπους καταγωγής τους, όπου υπηρετούσαν ως έγγαμοι ιερείς, ιεροψάλτες και δάσκαλοι.

Κατά την περίοδο της τουρκοκρατίας συνδέθηκαν με τη Μονή δύο λόγιοι κληρικοί: ο διευθυντής της Ελληνικής Σχολής Λευκωσίας (1742-1760) και μετέπειτα Πατριάρχης Ιεροσολύμων (1766-1770) Εφραίμ ο Αθηναίος και ο Μικρασιάτης Πρωτοσύγκελλος της Μονής και αργότερα Μητροπολίτης Αγκύρας (1773-1779) Σεραφείμ Πισσιδίειος. Ο πρώτος εξέδωσε την ιστορία της στη Βενετία, το 1751, και θεωρείται ο οργανωτής της λειτουργίας της Σχολής της, ενώ ο δεύτερος έγραψε και τύπωσε με δαπάνες της Μονής πολλά βιβλία στα καραμανλίδικα, δηλαδή στην τουρκική γλώσσα αλλά με ελληνικούς χαρακτήρες, χάριν των τουρ-

κό-
φωνων Ελ-
λήνων της Μικράς
Ασίας, συμβάλλοντας έτσι
στη στερέωση της εθνικής τους συ-
νείδησης.

Η Σχολή της Μονής Κύκκου διέκοψε για μερικά χρόνια τη λειτουργία της, εξαιτίας των τραγικών γεγονότων του 1821. Επαναλειτούργησε γύρω στο 1840 ή, κατά την προφορική παράδοση της Μονής, το 1856, και εξακολούθησε να προσφέρει συνεχώς τις υπηρεσίες της μέχρι και τα πρώτα χρόνια της δεκαετίας του 1970. Κατά τη διάρκεια του 19^{ου} αιώνα, οπότε σώζονται αρκετές ιστορικές μαρτυρίες, πολλοί από τους αποφοίτους της υπηρέτησαν ως ιεροδιδάσκαλοι σε διάφορα χωριά του νησιού, όπου μεταλαμβάνδυσαν τα ελληνικά γράμματα, όπως ο μοναχός Σάββας στο Πολέμι (1833-1863), και οι ιερομόναχοι Παΐσιος στο Κίτι (1838-1843), Δοσίθεος στην Αμμόχωστο και τη Γύψου (1850-1860), Ιεζεκιήλ στα Κελοκέδαρα (1866), Δαμασκηνός στον Άγιο Δομέτιο (1861-1877), Αγαθάγγελος στο Άρσος Λεμεσού (1878) και Κύριλλος στον Στρόβολο (1894).

Στη Μονή Κύκκου λειτούργησε επίσης, ήδη από τα χρόνια της λατινοκρατίας, εργαστήριο αντιγραφής λειτουργικών και αγιολογικών χειρογράφων, που διέσωσε τη γραπτή πνευματική δημιουργία αιώνων. Ένα τέτοιο χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί φιλτήρι του έτους 1472, που φυλάσσεται στη βιβλιοθήκη του Πατριαρχείου Ιερουσολύμων, όπως και πολλά χειρόγραφα, που σώθηκαν στο Αρχείο της ή και αλλού, τα οποία αποτελούν σημαντικές μαρτυρίες για την πνευματική ακτινοβολία της. Στη Μονή καλλιιεργήθηκε ακόμη η βυζαντινή μουσική παράδοση, την οποία ονομαστοί Κυκκώτες γραφείς μουσικών χειρογράφων διαφύλαξαν και διέδωσαν στο νησί.

Είναι αξιοσημείωτο ότι προς το τέλος της περιόδου της τουρκοκρατίας η μονή Κύκκου, πρωτοπορώντας ανάμεσα στις κυπριακές Μονές, έστειλε

μέλη της Αδελφότητάς της σε Σχολές του εξωτερικού για να μορφωθούν και να στελεχώσουν στη συνέχεια την Κυπριακή Εκκλησία. Τέτοια παραδείγματα ήταν ο μετέπειτα Μητροπολίτης Πάφου (1890-1899)

Επιφάνιος σε Σχολή Ξένων Γλωσσών στη Βηρυτό, ο μετέπειτα Επίσκοπος Αργυρουπόλεως (1886-1896) και ακολούθως Μητροπολίτης Μεσημβρίας (1896-1906) Χαρίτων Ευκλείδης στη Ριζάρειο Σχολή, ο Ιεροδιάκονος Λαυρέντιος Μυριανθέας, αρχικά στη Ριζάρειο Σχολή, στη συνέχεια, πιθανότατα, στη Θεολογική Σχολή Αθηνών και ακολούθως στο Μόναχο, καθώς και ο μετέπειτα Αρχιμανδρίτης Μακάριος Κυκκώτης (1840-1883) στη Θεολογική Σχολή του Σταυρού Ιερουσολύμων.

Στα χρόνια της αγγλοκρατίας, στη Μονή Κύκκου εξακολούθησε να λειτουργεί Ελληνική Σχολή για τη μόρφωση των νεαρών δοκίμων, πολλοί από τους οποίους συνέχιζαν τις σπουδές τους σε πανεπιστήμια του εξωτερικού και αποκτούσαν ευρεία μόρφωση, με χαρακτηριστικότερο παράδειγμα τον Αρχιεπίσκοπο Κύπρου (1950-1977) και μετέπειτα Πρόεδρο της Κυπριακής Δημοκρατίας (1960-1977) Μακάριο Γ'. Οι Ηγούμενοι Γεράσιμος (1890-1911), Κλεόπας (1911-1937) και Χρυσόστομος (1948-1979), οι οποίοι διακόνησαν τότε τη Μονή, ήταν πτυχιούχοι θεολογίας, όπως και πολλοί άλλοι Κυκκώτες, το έργο των οποίων αντικατοπτρίζει, σε τελική ανάλυση, τη Μονή της μετανοίας τους. Τα συγγραφικά επιτεύγματα, για παράδειγμα, του Επισκόπου Μαρεώτιδος (1840-1942) Διονύσιου Κυκκώτη και του Αρχιμανδρίτη Ιερόθεου Κυκκώτη (1905-1972) αποτελούν χαρακτηριστικά παραδείγματα της πνευματικής δράσης των Κυκκωτών μοναχών.

Η Μονή εισέφερε επίσης μεγάλα ποσά για τη δημοτική εκπαίδευση της Λευκωσίας και άλλων πόλεων (19^{ος} - αρχές 20^{ου} αιώνα) και την ίδρυση του Παγκυπρίου Γυμνασίου (1893). Ακόμη, αρκετοί Κυκκώτες ιερωμένοι ίδρυσαν δημοτικά σχολεία στις γενέτειρές τους, όπως ο Μακάριος στην Τσακίστρα (1917), ο Φιλόθεος στη Γαλάτα (1919), ο Ηγούμενος Κλεόπας στο Πολέμι (1923) και ο ιερομόναχος Επιφάνιος στο Μυλικούρι (1931). Επίσης, η Μονή χρηματοδότησε το 1949 την ίδρυση της μοναδικής στην Κύπρο Ιερατικής Σχολής, που έχει στόχο την επιμόρφωση του κλήρου και την

ανάδειξη

κληρικών, που θα είναι μέτοχοι πνευματικών εμπειριών και κάτοχοι επαρκούς μόρφωσης. Ακόμη, στα πρώτα χρόνια της Ανεξαρτησίας ανήγειρε με δαπάνες της, σε ιδιόκτητη γη, τα Γυμνάσια Αρρένων Κύκκου (1961) και Θηλέων Κύκκου (1964), τα οποία προσέφερε στην ελληνική κοινότητα.

Εκτός, όμως, από κέντρο ελληνικών γραμμάτων και παράγοντας εκδοτικής δραστηριότητας, η Μονή Κύκκου δημιούργησε, ήδη από τα πολύ παλιά χρόνια, αξιόλογη βιβλιοθήκη. Το γεγονός αυτό εκτίμησαν λόγιοι της εποχής, οι οποίοι ενίσχυσαν την προσπάθεια της Αδελφότητας και κληροδότησαν τη βιβλιοθήκη τους στη Μονή, όπως ο συγγραφέας της «Χρονολογικής Ιστορίας της Νήσου Κύπρου» (Βενετία 1788) Αρχιμανδρίτης Κυπριανός, ο πρώην Μητροπολίτης Μεσσηβρίας (1835-1836) και Σχολάρχης της Μεγάλης του Γένους Σχολής Σαμουήλ και ο υποπρόξενος της Ελλάδας στην Κύπρο, στα μέσα του 19ου αιώνα, Φίλιππος Βάρδας.

Τα τελευταία χρόνια, η Μονή Κύκκου, με πρωτοβουλία του νυν Ηγουμένου της, Μητροπολίτη Κύκκου και Τηλλυρίας κ. Νικηφόρου, εστίασε μεγάλο μέρος από τις δραστηριότητές της στον ίδιο τομέα και συνέβαλε στην ανάπτυξη της παιδείας του νησιού, με την επιχορήγηση της λειτουργίας και της τεχνολογικής αναβάθμισης αρκετών εκπαιδευτηρίων. Για τον σκοπό αυτό χάρισε μεγάλες εκτάσεις γης για το

κτίσιμο σχολείων, κατασκεύασε εργαστήρια και τα προσέφερε σε όσους είχαν ανάγκες, επιχορήγησε ή ανέλαβε τις δαπάνες για την ανέγερση επιπρόσθετων κτηριακών εγκαταστάσεων, δημιούργησε κέντρα ηλεκτρονικών υπολογιστών σε διάφορα εκπαιδευτήρια, ίδρυσε ταμείο υποτροφιών για πτυχιακές και μεταπτυχιακές σπουδές, που στηρίζει οικονομικά άπορους νέους, ενίσχυσε με διάφορους τρόπους τις Σχολές του νεοσύστατου Πανεπιστημίου Κύπρου και πολλά άλλα. Επίσης, συνέβαλε οικονομικά στην ανέγερση εκκλησιών στο προαύλιο ορισμένων σχολείων, όπως σε αυτά του Κύκκου, του Παγκυπρίου Γυμνασίου, του Λυκείου Λακατάμιας και του Γυμνασίου Ακακίου, συνδέοντας έτσι τη σχολική εκπαίδευση με τη λειτουργική ζωή της Εκκλησίας.

Ακόμη, ανέπτυξε αξιόλογη επιστημονική και πολιτιστική δραστηριότητα και ίδρυσε το Πολιτιστικό Ίδρυμα Ιεράς Μονής Κύκκου «Αρχάγγελος», το οποίο περιλαμβάνει το Μουσείο της Μονής, το Κέντρο Θεσσαυρού Κυπριακής Ελληνικής και το Κέντρο Μελετών Ιεράς Μονής Κύκκου. Το τελευταίο έχει πραγματοποιήσει μέχρι σήμερα πέραν των ογδόντα περίπου αυτοτελών εκδόσεων, οι οποίες σχετίζονται με την κυπριακή μοναστηριολογία, την εκκλησιαστική γραμματεία, τη βυζαντινή τέχνη, τη μουσικολογία και διάφορα άλλα θέματα. Διαθέτει επίσης μεγάλη βιβλιοθήκη, που είναι μία από τις σημαντικότερες και πλέον ενημερωμένες βιβλιοθήκες του νησιού, με αποτέλεσμα να την επισκέπτεται καθημερινά μεγάλος αριθμός αναγνωστών και ερευνητών. Πρόκειται για μια αξιόλογη προσφορά της Μονής Κύκκου στην πολιτιστική και πνευματική ζωή της Κύπρου, που αποτελεί συνέχεια της λαμπρής ιστορίας της.

